

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Юрчак Марія Богданівна

УДК 327 (327.56 (ЄС) + 477) “1993/2014”

**ЕВОЛЮЦІЯ ВІДНОСИН ЄС–УКРАЇНА У 1993–2014 РР.:
ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ**

07.00.02 – всесвітня історія

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Тернопіль–2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
Алексієвець Леся Миколаївна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
професор кафедри нової і новітньої історії
та методики викладання історії.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Троян Сергій Станіславович,
Національний авіаційний університет,
професор кафедри міжнародних відносин,
інформації та регіональних студій;

кандидат історичних наук, доцент
Толстов Сергій Валеріанович,
Державна установа “Інститут всесвітньої історії
НАН України”, завідувач відділу
трансатлантичних досліджень.

Захист відбудеться «29» грудня 2016 р. о 10:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.04 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2, ауд. №31).

Із дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2).

Автореферат розісланий «28» листопада 2016 р.

В. о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради

Бистрицька Е.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Еволюція стосунків між ЄС та Україною, пройшовши низку складних етапів становлення та розгортання упродовж двох десятиліть, ще далека до завершення, але увійшла у свою кульмінаційну стадію. Майбутнє нашої країни залежить від участі в об'єднавчих процесах на теренах Європи, а перспективи Європи та світу нині не можна розглядати безвідносно до загрозливої ситуації на Сході України та в Криму. Сьогодні для України, котра потерпає від агресії зі сторони Російської федерації, є неможливим і неприйнятним участь у будь-яких інших альтернативних інтеграційних проектах, окрім ЄС та НАТО. Водночас європейський вибір є природним та виваженим з огляду на культурно-історичний спадок нашої держави.

Участь у процесах глобалізації, інтеграція з найбільш економічно розвиненими країнами світу, які формують Унію, – “гра із сильними гравцями” – є запорукою успіху нашої держави, котра за добу незалежності заробила собі репутацію “failed state”.

Вивчення закономірностей, тенденцій та особливостей співробітництва на всіх етапах допомагає зрозуміти зовнішньополітичну логіку ЄС та вибудувати стратегію співпраці відповідно до власних інтересів.

Сутність відносин між ЄС та Україною ускладнювалася у міру того, як перший трансформувався від торгівельно-економічного об'єднання до форпосту загальнолюдських цінностей (синонімом яких є загальноєвропейські), політичної стабільності та суспільного добробуту.

Поглиблення взаємної умотивованості посилювалося з кожним етапом розширення Унії, однак якщо з української сторони прагнення стати повноцінним членом ЄС закріплене у законодавстві як стратегічна мета зовнішньої політики, то з боку Євросоюзу не спостерігається ані одностайності, ані такої ж упевненості у бажанні бачити Україну у колі країн-членів Європейського Союзу. Невизначеність кінцевої мети ЄС щодо України, відсутність закріпленої нормативно перспективи членства спонукає до пошуків способів подолання перешкод і тактики подальшого співробітництва. Водночас нагальним для України є вироблення зваженої позиції щодо проголошеної стратегічної мети, що можливо виключно за умов максимально об'єктивного сприйняття очікувань нашого зовнішньополітичного партнера, реалій та визнання ймовірних наслідків означеного поступу.

З огляду на переважну україноцентричність наявних в масиві історіографії досліджень з проблем співробітництва України та ЄС, посилюється значення започаткованої праці, котра вивчає розвиток відносин Європейського Союзу з Україною на основі широкого кола іноземних джерел і наголошує, насамперед, на “суб'єкт-суб'єктному” характері взаємин між двома зовнішньополітичними партнерами.

На часі – імплементація Угоди про асоціацію, що стала найбільшим в історії України міжнародно-правовим документом, але повинна бути ще й реальним підґрунтям для дієвих перетворень. Відтак наше дослідження відповідає не лише

потребі теоретичного підсумовування, узагальнення пройденого шляху співпраці, а й нагальним запитам практики реалізації курсу на європейську інтеграцію України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в рамках наукової проблематики кафедри нової і новітньої історії та методики викладання історії Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка “Україна–Європа–Світ: історико-політичні й духовні аспекти розвитку” (Рішення вченої ради ТНПУ ім. В. Гнатюка від 29.12.2010 р., протокол № 4).

Мета дисертаційного дослідження полягає у тому, щоб на основі широкої джерельної бази та наявних у сучасній історичній науці та політиці поглядів, концепцій і теорій, що стосуються динаміки євроінтеграційних процесів та ролі в них України, здійснити комплексний аналіз розвитку відносин Європейського Союзу з Україною упродовж 1993–2014 рр.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких науково-дослідницьких завдань:

- визначити ступінь наукової розробки проблеми в зарубіжній та українській історіографії, охарактеризувати інформаційний потенціал джерельної бази дослідження;
- здійснити науково обґрунтовану періодизацію відносин ЄС з Україною, з'ясувати основні тенденції кожного з етапів;
- на основі нормативно-правової бази відносин визначити ключові напрямки співпраці, ступінь їх розробленості та потенційні можливості;
- виявити мету політики ЄС щодо України та України щодо ЄС в означений період, охарактеризувати зміни у взаємних стратегіях, зважаючи на зовнішньополітичну кон'юнктуру, зокрема – висвітлити політичні аспекти двосторонньої співпраці у контексті євроатлантичної інтеграції;
- окреслити проблеми та перспективи подальшого співробітництва ЄС та України у світлі протестних подій кінця 2013 – початку 2014 рр.

Об'єктом дослідження є еволюція міжнародних відносин та зовнішньополітичної діяльності ЄС з Україною в системі геополітичних координат упродовж 1993–2014 рр.

Предмет дослідження становлять закономірності та особливості процесу формування й реалізації європейсько-українських відносин у 1993–2014 рр., діяльність керівних установ Європейського Союзу, посадових осіб та владних інституцій України в цьому напрямку.

Хронологічні рамки праці охоплюють два десятиліття – 1993–2014 рр. Нижню межу встановлено, відштовхуючись від дати набуття чинності Маастрихтського договору в 1993 р., що призвело до утворення Євросоюзу, та верхню – до 2014 року, часу підписання Угоди про асоціацію як важливого кроку у поглибленні двосторонніх відносин.

Територіальні межі охоплюють територію України та ЄС в сучасних державних кордонах.

Методологічні основи роботи складають принципи об'єктивності й історизму, загальнонаукові (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, індукція та дедукція, абстрагування і конкретизація тощо), спеціально-історичні (історико-генетичного, історико-хронологічного, історико-порівняльного, системно-структурного, історико-типологічного) та деякі інші наукові методи дослідження, а також системний, міждисциплінарний і плюралістичний підходи до вивчення історії відносин Європейського Союзу з Україною на сучасному етапі на основі комплексного застосування всієї сукупності джерел з проблеми, що мають спільну просторово-часову локалізацію та предметну площину.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і концептуальних підходів, сукупність яких сприятиме успішному здійсненню євроінтеграційної політики, шляхом удосконалення механізмів її реалізації.

У дисертації уперше:

- здійснено аналіз здобутків зарубіжної історіографії й наукової думки з окресленої наукової проблеми;
- в українській історіографії пропонується новий підхід щодо дослідження взаємин ЄС-Україна;
- цілісно визначено потенціал впливу країн-членів Європейського Союзу на інтеграційні перспективи України.

Уточнено:

- зміст і головні етапи співробітництва ЄС та України як стратегічного зовнішньополітичного курсу нашої держави;
- тенденції та напрямки двосторонніх взаємин у діалектичній зв'язці з процесами світової міжнародної політики.

Подальшого розвитку зазнали:

- положення про співробітництво ЄС та України як історично зумовлений процес взаємодії в контексті розширення регіональних інтеграційних утворень та глобалізаційних процесів.

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю застосування сформульованих у ньому аналітичних положень, висновків і конкретно-фактологічного матеріалу щодо оцінки співробітництва ЄС та України дипломатами, політиками, науковцями, викладачами, студентами; при формуванні основних засад та визначення змісту євроінтеграційної політики; підготовці нормативно-правових документів із питань європейської інтеграції України; написанні підручників і навчальних посібників, розробці спецкурсів та проведенні семінарських занять в процесі викладання вказаних дисциплін у вищій та середній школі. Матеріали здійсненого дослідження доповнюють сприйняття відносин ЄС–Україна під кутом зору історичної науки.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та наукові результати дослідження обговорювалися на засіданні кафедри нової і новітньої історії та методики викладання історії ТНПУ ім. В. Гнатюка й апробовані на Міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях, науково-практичних семінарах, зокрема: “Третя хвиля” демократизації на теренах Євразії: досвід новітньої історії та виклики

сучасності” (ДУ “Інститут всесвітньої історії НАН України”, Київ, 20.03.2014 р.); “Україна в контексті європейської історії” (ТНПУ ім. В. Гнатюка, Тернопіль, 25–28.03.2014 р.); науково-практичному семінарі “Цінності Європи: український вимір” (Тернопіль, 6.04.2014 р.), конференції “Погляд молоді на євроінтеграцію” (Комітет Верховної Ради України з питань євроінтеграції, Київ, 15–17.09.2014 р.), Міжнародній науково-практичній конференції “Європейська інтеграція. Історія, сьогодення, перспективи” (Львів, 15–16.04.2015 р.); Міжнародній конференції студентів, аспірантів та молодих науковців “Дні науки філософського факультету – 2015” (КНУ ім. Т. Шевченка, Київ, 21–22.04.2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Особистість, суспільство, політика – 2015” “Osobowości, społeczeństwo, polityka” (OSP-2015) (Київ, 20–21.05.2015 року); ІХ міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених “Актуальні проблеми зовнішньої політики України (Чернівці, 20.11.2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Зовнішня політика і дипломатія: український та світовий досвід” (Дипломатична академія при МЗС України, Київ, 23.12.2015 р.); Всеукраїнській науковій конференції “Історія України: сучасні виклики” (ТНПУ ім. В. Гнатюка, Тернопіль, травень 2015, травень 2016) та інших науково-комунікативних заходах.

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 13 праць, у тому числі 7 фахових статей, з яких 5 – у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз даних, 6 – статей і тез доповідей у збірниках науково-комунікативних заходів.

Структура дисертації. Робота побудована за проблемно-хронологічним принципом і складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (516 позицій) і додатків (7). Загальний обсяг дисертації – 286 сторінок, обсяг основного тексту становить 197 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, її зв’язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і завдання, об’єкт і предмет дослідження, хронологічні й територіальні межі, методологічні основи праці, сформульовано наукову новизну, теоретичне і практичне значення, вказано форми апробації та структуру дисертації.

У першому розділі “**Історіографія, джерельна база та концептуально-методологічні засади дослідження**” здійснено огляд зарубіжної та української історіографії, подано характеристику джерельної бази, охарактеризовано науково-методологічні засади та категоріально-понятійний апарат дослідження.

Проведений аналіз напрацювань зарубіжної та вітчизняної науки з окресленої проблеми дає змогу умовно поділити їх за трьома тематичними напрямами: загальна, предметна й проблемна історіографії в контексті їх розгляду за проблемно-хронологічним та генетичним принципами. До першої групи віднесено теоретичні праці, що висвітлюють формування та особливості зовнішньої політики ЄС загалом

(Де Баре, Ф. Бінді, Г. Авері та Ф. Камерон, Р. Гінсберг, Ф. Шіммельфеніг, У. Седельмаєр та ін.).

Друга група літератури з досліджуваного питання – це праці, котрі характеризують специфіку процесів розширення та інтеграції ЄС, серед них окремий інтерес становлять ті напрацювання, в яких розглядається “Східний напрям” політики ЄС, політика сусідства та проект “Східного партнерства”. З-поміж них варто назвати роботи Я. Бугайські, К. Волчук, Гж. Громадського, М. Емерсона, П. Костя, К. Лобанова, А. Льюїс, Р. Орешкіна, А. Подрази, Є. Петрова Н. Попеску, Ф. Фоміних, В. Фріц.

Проблемна історіографія аналізує відносини ЄС–Україна у різних аспектах: зокрема з’ясовується роль російського фактора та впливу НАТО на побудову двосторонніх взаємин, значення Помаранчевої революції для розвитку співпраці між Брюсселем та Києвом, поглиблення зв’язків Унії з Україною в форматі підготовки до підписання Угоди про асоціацію та ін. У цьому контексті неможливо оминати праці Є. Гнедіної, В. Джейкобі, А. Левіна, Д. Катая, Т. Кузьо, М. Монтанарі, Є. Степцової, Г. Тіммінгса, К. Хілліона, Ф. Шіммельфеніга та десятків інших.

На прикладі історичного нарративу, присвяченого співпраці ЄС та України спостерігаємо, як політично заангажована тема, є, однак, доволі ліберальною у висвітленні та підходах, виборі методології. Широка географія авторів, котрі працюють над розробкою окресленої проблематики, свідчить про неабияку наукову зацікавленість; існуючі праці відзначаються багатоманіттю підходів, а поруч із тим – здебільшого неупередженістю у висвітленні проблемних питань взаємодії ЄС та України на всіх історичних етапах розвитку двосторонніх відносин.

Незважаючи на це, у зарубіжній історіографії на сьогодні відчувається брак комплексних досліджень відносин ЄС–Україна. Це можна пояснити як швидким та подекуди непередбачуваним розвитком цих стосунків, так і тим, що, попри зацікавленість українською тематикою, європейських учених турбують передусім проблеми адаптації нових членів ЄС, внутрішньополітичні відносини, функціонування та реформування спільноти.

У вітчизняній історичній науці інтерес до вивчення різноманітних аспектів та сторін європейської інтеграції України є виправданим та закономірним, зважаючи на сьогоденні умови розвитку нашої держави та суспільства. Духовний спадок Революції Гідності, початок якій заклало прагнення українців захистити свій європейський вибір, накладає особливий відбиток на розвиток української історичної науки, зобов’язує науковців досліджувати відносини ЄС та України, виявляти тенденції, фактори, що їх обумовлюють, а також спільні проблеми в контексті геополітичних змін новітньої доби рубежу ХХ–ХХІ ст.

Початки становлення національної історіографії означеної наукової проблеми органічно поєднані з проголошенням Україною державної незалежності, її внутрішніми суспільно-політичними трансформаційними процесами й організаційно-правовим та інституційним оформленням Європейського Союзу.

З масиву досліджень проблем реалізації зовнішньої політики України та європейської інтеграції загалом, варто, у першу чергу, виділити роботи Ю. Алексеєва, І. Бураковського, С. Віднянського, А. Гальчинського, В. Горбатенка,

Б. Гунського, В. Копійки, І. Мельникової, В. Манжоли, А. Мартинова, І. Тодорова, Л. Чекаленко, Т. Шинкаренка, О. Шниркова та інших.

Обґрунтування необхідності інтеграції в європейську спільноту стало характерною особливістю наукових розвідок з проблем реалізації європейського покликання України від початку 90-х рр. ХХ ст. Цим питанням присвячено праці В. Вакулича, С. Василенко, Ж. Панченко, О. Шеретюк, Д. Шпака та інших. Вирішенню науково-дослідницьких завдань здійснення української політики щодо європейських інтеграційних процесів, визначенню їх впливів на українське суспільство, політичним аспектам входження України до європейських структур, побудові демократичних інститутів, формуванню національної політичної еліти, розвитку громадянського суспільства в Україні присвячені чисельні праці таких вітчизняних дослідників як Т. Андрущенко, Ф. Барановський, О. Ковальова, С. Костюк, О. Ляшенко, О. Пристайко, О. Снігир, С. Толстов, С. Троян. Правові аспекти взаємодії у різних сферах вивчають М. Назаренко, Ю. Палагнюк, О. Гладенко, В. Воробйов.

Численні виклики, які постають перед нашою державою у контексті європейської інтеграції, аналізують Л. Алексієвець і М. Алексієвець, Б. Гудь, А. Кудряченко, Ю. Макар, Я. Секо.

Розглянуті історіографічні джерела значною мірою завдячують своїй появі роботі мережі наукових установ і підрозділів Національної академії наук України, зокрема: Інституту історії України, Інституту всесвітньої історії України, створеного у 2011 р. на базі Інституту європейських досліджень НАН України, Національному інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса, Інституту держави і права ім. В. М. Корецького. До наукових інституцій, що активно займаються дослідженням європейської інтеграції України віднесемо також Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України.

За роки незалежності ними зроблено чимало в напрямі наукового обґрунтування стратегії розвитку України на тривалу перспективу, в колі цих напрацювань і розробок особливе місце посідають проблеми європейської інтеграції України.

У 2000-х роках, у зв'язку з утвердженням стратегії європейської інтеграції України та певною державною підтримкою інформування населення і наукових досліджень з питань поступу України до Європи відкривається низка науково-дослідних інституцій, відділів та кафедр вищих навчальних закладів України. А саме: Науково-навчальний інститут євроінтеграційних досліджень Закарпатського державного університету, Інститут європейської інтеграції Львівського національного університету ім. І. Франка. Кафедра європейської інтеграції Національної академії державного управління при Президентові України, заснована 31 грудня 1999 р., стала першим в Україні навчальним підрозділом вищого навчального закладу, спеціально створеним для розроблення навчальної програми про європейську інтеграцію та її викладання слухачам. На сьогодні діє більше десятка кафедр європейської інтеграції: кафедра європейської інтеграції КНЕУ ім. В. Гетьмана, кафедра регіональних систем та європейської інтеграції дипломатичної академії при Міністерстві закордонних справ України, кафедра

євроінтеграції Одеського регіонального інституту державного управління від НАДУ, кафедра європейської та євроатлантичної інтеграції, міжнародних відносин та всесвітньої історії Луганського національного університету ім. Т. Г. Шевченка та інші. Над розробкою означених питань працюють також недержавні інститути: Інститут Євро-Атлантичного співробітництва, Український центр економічних та політичних досліджень, Центр європейських міжнародних досліджень, Центр ім. Жана Моне з європейській студій НУ “Кієво-Могилянська академія”, Науково-дослідний інститут глобалізації і європейської інтеграції Київського міжнародного університету тощо.

Розгляд історіографії з актуальних питань європейської інтеграції України дозволяє дійти висновку, що інтеграція України до об'єднаної Європи розглядається більшістю вітчизняних науковців як об'єктивний, однак суперечливий процес сучасного поступу України, що має свою історію, детермінанти об'єктивного та суб'єктивного вимірів, що цей процес стримують. При цьому маємо зазначити, що проблема європейської інтеграції України на рубежі ХХ – початку ХХІ ст. привертала увагу вчених переважно в континенті діяльності окремих суб'єктів державної влади. В цілому, огляд наукового доробку з цієї проблематики свідчить про те, що українські науковці, використовуючи новітні методологічні принципи та підходи, досягли певних успіхів у її вивченні. Варто зазначити, що більшість наукових публікацій відзначаються україноцентричним підходом, при якому більша увага присвячується модернізації країни, внутрішніх змін у європейському напрямку, в той час як кроки ЄС до зближення з Україною знаходять порівняно менше відображення.

Джерельною базою дисертації стали неопубліковані та опубліковані джерельні матеріали, які можна згрупувати за генетичним принципом у 12 груп: 1) установчі договори Європейського Союзу; 2) документи окремих інституцій ЄС; 3) міжнародні правові акти: двосторонні договори ЄС та України, угоди окремих членів Євросоюзу з Україною; 4) документи органів співпраці між ЄС та Україною; 5) вітчизняні нормативні акти центральних органів державної влади: Президента, Верховної Ради, урядового зовнішньополітичного відомства, які дають можливість простежити процес еволюції європейського вектору зовнішньої політики України; 6) документи державної виконавчої влади на місцях, міських рад та інших органів місцевого та регіонального самоврядування; 7) офіційні матеріали та періодичні видання європейських та українських інституцій, Представництва Європейської Комісії в Україні, дипломатичних представництв країн ЄС; 8) документи та матеріали українських та зарубіжних політичних партій; недержавних та громадських організацій; 9) промови діячів та функціонерів Євросоюзу; книги, статті та виступи державних і політичних діячів, дипломатів; 10) статистичні та довідкові видання; 11) матеріали соціологічних досліджень; 12) матеріали періодичної преси та інших засобів масової інформації; Інтернет-ресурси.

Основний комплекс неопублікованих джерел знаходиться у архівах інституцій ЄС (історичний архів ЄС у Флоренції, архів Європейського парламенту, Ради ЄС, ЄК), МЗС України (матеріали управлінь євроатлантичної інтеграції, контролю над озброєннями, економічного і наукового співробітництва, фонду документів ООН) та

Верховної Ради України (матеріали Комітету у закордонних справах і зв'язках з СНД, секретаріату Голови Верховної Ради). Найвні архівні джерела можна класифікувати як доповідні записки, звіти, аналітичні огляди, офіційне листування.

Базовими документами, використаними у дослідженні, є Угода про заснування представництва Комісії Європейських Співтовариств в Україні (1993), Угода про партнерство та співробітництво (1994), Угода про асоціацію та ЗВТ (2014), План дій Україна–ЄС, Порядок денний асоціації, низка галузевих угод та документів міжнародно-правового характеру (Угода про співпрацю у сфері цивільної супутникової навігації; Угода про певні аспекти авіаційного обслуговування; Угода про співпрацю в галузі науки і техніки; Угода про створення бази для участі України у заходах ЄС із урегулювання кризових ситуацій; Угоди про спрощення візового режиму та реадмісію; Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі та інші), згідно з якими здійснюється співробітництво між Україною та ЄС і котрі наочно ілюструють поступ у поглибленні двосторонніх відносин на вимогу часу.

До важливих джерел належать декларації та стратегії Європейської ради, проекти та висновки Ради ЄС, резолюції Європейського парламенту, повідомлення та доповіді Європейської комісії, що дають розуміння вихідних засад політики Європейського Союзу, зокрема, щодо України. Першочергове значення для розвитку відносин ЄС–Україна мали стратегії Європейського Союзу щодо України (1994, 1999), в якій ЄС визнавав європейські прагнення України, вітав її проєвропейський вибір та визначав власні стратегічні цілі стосовно України.

Позиція нашої держави відображена у постановах Верховної Ради (вперше про те, що “перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах” було зазначено у Постанові “Про основні напрями зовнішньої політики України” 1993 року, де вже було зазначено, що) і Закони України “Про основи національної безпеки України” (2003), “Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу” (2004), “Про засади внутрішньої та зовнішньої політики” (2010).

Джерела виконавчих органів влади: Стратегія інтеграції України до ЄС (1998) та розроблена на її основі Національна програма (2000) і розпорядження Кабінету Міністрів України “Питання укладання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їх державами – членами, з іншої сторони” (2013), котре, призупинивши процес європейської інтеграції, каталізувало новий етап у розвитку історії України.

Крім документів, що видаються офіційними інституціями ЄС, важливе значення у дослідженні відносин Євросоюзу та України мають офіційні заяви, виступи та інтерв'ю їх керівників, а особливо – вищих функціонерів Єврокомісії та Європарламенту (Ф. Могеріні, Х. Солана, Я. Томбінського, Д. Туска, Б. Ферреро-Вальднер, Ш. Фюле, Ж.-К. Юнкера та ін.), українських міністрів та дипломатів (А.Зленка, К. Єлісеєва, Л. Кожари, Б. Тарасюка, В. Чалого, Ю. Щербака).

У праці застосовано численні Інтернет-ресурси офіційного та медійного характеру, з яких почерпнуто аналітичну й поточну інформацію про розвиток

відносин ЄС-Україна на сучасному етапі. Опрацювання зазначених джерел дало змогу виконати окреслені у дисертації науково-дослідницькі завдання.

Методологічні засади дисертації становить комплекс методів, прийомів і підходів, що забезпечують процес наукового дослідження на принципах історизму й об'єктивності. Фундамент праці становлять теоретичні напрацювання історичної та інших суміжних наук. Комплексний характер дослідження забезпечується шляхом застосування і поєднання загальнонаукових (аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування та конкретизація, аналогія тощо) та спеціально-історичних методів (порівняльно-історичний, герменевтичний, хронологічний, логічний, синхронний, діахронний (періодизації), ретроспективний, метод актуалізації та ін.). Провідна роль відводиться історико-генетичному методу, який дозволив показати причинно-наслідкові зв'язки, закономірності побудови взаємин між Європейським Союзом та Україною в їх безпосередності, а історичні події – як от Вільнюський саміт Східного партнерства 2013 року чи Євромайдан охарактеризувати в їх індивідуальності та виразності. У процесі застосування порівняльно-історичного методу відкривається можливість для пояснення історичних фактів, розкриття їх сутності. Так, наприклад, Угоди про асоціацію є типовими для Європейського Союзу, проте порівняльно-історичний метод дозволяє стверджувати, що Угода про асоціацію України з ЄС є винятковою у цьому ряду за своїми об'ємами, масштабами та глибиною. Історико-системний метод дозволив сформулювати цілісну картину минулого на основі окремих компонентів історичної реальності, до яких належать як окремі неповторні події (перший саміт Україна-ЄС у 1997 р., виступ В. Ющенко у Брюсселі, 2005 р.), історичні ситуації (Помаранчева революція, Революція Гідності), так і процеси (європейська інтеграція, розширення ЄС). Діахронний метод дозволив здійснити періодизацію історіографічного процесу дослідження відносин ЄС-Україна у 1993–2014 рр. та встановити етапи історичного розвитку двосторонніх взаємин у окреслений час через виявлення якісних змін у їх характері; синхронний метод був застосований для характеристики історичної ситуації та визначення факторів впливу на відносини Європейського Союзу з Україною упродовж їх процесу становлення. Кожен з означених у рамках цієї роботи методів виконує специфічну роль, а їх поєднання сприяло досягненню зазначеної мети, виконанню намічених завдань та отриманню важливих теоретичних узагальнень і висновків з окресленої наукової теми.

Авторка визначає зміст основних термінів дисертаційної роботи, здійснює розрізнення понять “Європейський Союз” та “Європейська Спільнота”, здійснює концептуалізацію поняття “європейська інтеграція України”, під якою розуміє існування двох вимірів: зовнішньополітичного, тобто, відносини нашої держави з міжнародними європейськими інституціями (ЄС, Рада Європи, Нарада з безпеки, Західноєвропейський союз, Вишеградська група тощо) та внутрішньополітичного – “європеїзацію України” – перетворення України на справді європейську державу, що передбачає глибинну внутрішню трансформацію, адаптацію до європейських норм, стандартів та практик у майже всіх сферах суспільного життя.

У другому розділі “**Становлення політики ЄС щодо України**” з’ясовано і проаналізовано історико-геополітичні умови, періодизацію двосторонніх взаємин та місце України у стратегії розширення Європейського Союзу.

Формування держав-членів Європейських Спільнот у єдиний Союз збіглося у часі з першими роками становлення нових незалежних держав у межах колишнього СРСР, у період глобального переформатування геополітичної карти світу. Україна одразу ж заявила про свою “європейськість” і той факт, що вона стала першою з пострадянських країн, з котрою Унія підписала Угоду про партнерство і співробітництво, свідчить про підтримку західним партнером українських прагнень.

Нами умовно було визначено наступні етапи, що знайшли відображення у структурі дисертаційного дослідження: I-й – 1993–1994 рр.; II-й – 1994–1998 рр., III-й – 1998–2004 рр., IV-й – 2004–2010 рр., V-й – 2010–2013 рр., VI-й – кінець 2013–2014 рр.

Входження України в ЄС як стратегічна мета було заявлено у 1990-х рр. На становлення й розвиток відносин між ЄС та Україною у цей період та й у подальшому суттєвою мірою впливала позиція США та Росії, яких турбувала, у першу чергу, доля ядерного роззброєння. У період 1993–1998 рр. позиція ЄС від “байдужості і спостереження” пройшла еволюцію до партнерства і співробітництва з метою підтримки у створенні стабільних демократичних структур і розвитку ринкової економіки.

Період до 1994 року був часом перших кроків назустріч, спрямованих на взаємовивчення й оцінку можливостей партнерів, а не так на досягнення реальних результатів. Підбиваючи підсумки взаємодії між нашою країною та ЄС упродовж 1994–1996 рр., слід зазначити, що активна напруженість України на інтеграцію до Євросоюзу наштовхнулася на доволі обережну відповідь ЄС, головним змістом якої стала формальна підтримка зазначеного курсу. У цей час формується загальна стратегія відносин і розробляються принципи взаємодії, від торгівельно-економічної співпраці ЄС переходить до політичного співробітництва.

Розпочинають роботу органи співпраці Україна-ЄС: Рада з питань співробітництва між Україною та ЄС; Комітет з питань співробітництва між Україною та ЄС; Комітет з парламентського співробітництва між Україною та ЄС; Спільний комітет Україна – ЄС із співробітництва в галузі науки та технологій; Комітет Парламентської Асамблеї ЄС – Східні сусіди (ПА ЄВРОНЕСТ).

У роки президенства В. Ющенко ціль на європейську інтеграцію набула форми перемовин щодо нової, посиленої Угоди про асоціацію з ЄС, які тривали упродовж п’яти років. У 2010 році вступ до Європейського Союзу був закріплений як мета української зовнішньої політики на законодавчому рівні, проте вже в 2013 р. уряд М. Азарова заявив про призупинення європейської інтеграції, що спричинилося до масових протестних акцій у формі “Євромайдану”, а зі спробою збройного розгону мирних демонстрацій зі сторони влади – до Революції Гідності.

У 2014 р. Угоду про асоціацію та ЗВТ було підписано, однак на цьому не можна ставити крапку у двосторонньому діалозі. Стратегія ЄС щодо розширення та місця у ньому України не є чітко окресленою, залишається суперечливою, зважаючи на динамізм та подекуди непередбачуваність зовнішньополітичної ситуації в Європі.

В офіційних документах ЄС, щонайменше до 2000 р., мова щодо членства України в цій організації не велася. Найбільшою проблемою для України є відсутність закріпленої у нормативних документах перспективи членства, що додає непевності у двосторонніх стосунках. Обидві сторони стали заручниками різних очікувань: Україна очікувала чіткого сигналу від ЄС, а ЄС, якого насторожує “декларативний” характер української інтеграції, не пропонує обіцянку членства без виконаних формальних вимог. Назагал, сьогодні ЄС демонструє прагнення до інтеграції не вшир, а вглиб, що пов’язано із внутрішньополітичною кризою, постійною загрозою мігрантів, нестабільністю на міжнародній політичній арені загалом та в Україні зокрема.

У третьому розділі **“Розвиток двосторонніх відносин у другій половині 90-х рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст.”** охарактеризовано політичний діалог у 1998–2004 рр., визначено структуру стосунків з Україною у динаміці розширення ЄС та висвітлено особливості нових форматів співпраці, виявлено вплив Помаранчевої революції на інтенсивність двосторонніх відносин.

Після набуття чинності Угоди про партнерство і співробітництво відносини між Україною та Європейським Союзом були визначені як “стратегічне партнерство” та здійснені кроки в напрямку інституціоналізації відносин між Україною і ЄС, розпочато роботу по гармонізації законодавства України з нормами і стандартами, а також внутрішнього забезпечення інтеграційного процесу в Україні. Комітетом з питань співробітництва між Україною та ЄС в рамках УПС було засновано 6 галузевих підкомітетів: з питань торгівлі та інвестицій, фінансів, економіки та статистики; енергетики, ядерних питань і навколишнього природного середовища; митного і прикордонного співробітництва, боротьби з “відмиванням” коштів і наркобізнесом; транспорту, телекомунікацій, науки та технологій, освіти та навчання; вугілля і сталі, гірничої промисловості та сировинних матеріалів. Наприкінці 1998 р. розпочалося міжпарламентське співробітництво між Україною та ЄС в рамках УПС, відбулися перші саміти Україна-ЄС.

Через проголошену зовнішню політику та проблеми внутрішньополітичного розвитку Україна втратила свій шанс на швидку європейську інтеграцію за прикладом Польщі, Чехії, Словаччини та інших країн колишнього соцтабору. У 1998–2004 рр. українська влада працює більше над формуванням іміджу “євроінтеграційної країни”, аніж над досягненням справжнього результату.

Помаранчева революція засвідчила водночас і про готовність суспільства, і про нездатність політичних лідерів до ефективних реформ. Через “втому від розширення”, внутрішню кризу, побоювання реакції неоімперської Росії, присутність подвійних стандартів у політиці ЄС та інших причини, що їх авторка наводить у дисертації, Помаранчева революція не спонукала Унію у 2005 році перейти Рубікон, що відділяє риторику від конкретних дій.

Нові геополітичні умови, що склалися унаслідок п’ятої хвилі розширення ЄС, та нездатність (за означенням) запропонованої Європейської політики сусідства відповідати як на виклики історичної ситуації, так і на запити України, спонукали до пошуків нових форматів співпраці, які вилилися у появу ініціативи “Східне партнерство”. Якщо розглядати її не як провал чи успіх зовнішньої політики, а як

компліментарний інструмент співпраці, то можемо констатувати, що за шість років жодна зі сторін не оволоділа ним у достатній мірі. Ефективність співпраці залежить від політичної волі сторін, спільної відповідальності, наповнення цього партнерства реальним змістом. Східне партнерство, безумовно, приносить позитивний результат у т.з. “європеїзації” України, однак, наближаючи її до Європи, – віддаляє від ЄС. Центральною ідеєю СхП було влаштування “кільця друзів” навколо Європейського Союзу, що гарантувало б стабільність Європи у безпековому, економічному та міграційному плані. Недарма каталізатором запуску ініціативи стала війна в Грузії 2008 року. Натомість ЄС отримав не “східне кільце”, а “східний фронт”. Для ефективного розв’язання поставлених проблем Євросоюзу потрібно бути рішучішим, що складно для такої великої і бюрократизованої структури, яка звикла діяти “м’якою” силою.

У четвертому розділі **“Сучасний етап співпраці Європейського Союзу та України”** простежено особливості переговорного процесу щодо підписання Угоди про асоціацію у 2007–2012 рр., значення і сприйняття Євромайдану, Революції Гідності та “російської весни” у відносинах ЄС з Україною, визначено роль країн-членів Євросоюзу у підтримці інтеграційних прагнень Києва.

У 2008 р. підходив до завершення термін дії УПС, і продовження цієї угоди очевидно вже не задовольняло запитів обох сторін, відтак було визначено новий формат посиленої угоди – Угоди про асоціацію та створення Зони вільної торгівлі, а для підготовки до її реалізації схвалено Порядок денний асоціації.

Нами встановлено, що Україна дуже повільно досягала прогресу у виконанні пріоритетів згідно плану. Переговорний процес щодо Угоди про асоціацію на 2012 рік було завершено і очікувалося, що вона буде підписана вже наступного року. Незважаючи на те, що цілі Угоди не мають ієрархічного порядку, а є рівнозначними, очевидним є превалювання економічної частини угоди (навіть за обсягом). На основі аналізу тексту Угоди доведено, що це – великий економічний та політичний проект, який може стати одним з інструментів модернізації Української держави. Втім, сприймалася вона скоріш як акт політичного штибу, тому відсутність згадки про перспективу членства була суттєвою вадою документа. Авторка з’ясовує, що небажання надати дану перспективу полягає у побоюванні багатьох держав-членів Євросоюзу, це матиме величезне геополітичне навантаження, оскільки означатиме готовність ЄС взяти на себе більші союзницькі зобов’язання.

2013 рік видався особливим як для Європейського Союзу, так і для його відносин з Україною. 2013 рік акумулював сподівання суспільства щодо європейської інтеграції України. Для багатьох він уявлявся переломним у двосторонніх стосунках: довгоочікуване підписання Угоди про асоціацію – найбільшого за своїм обсягом і тематичним охопленням міжнародно-правового документа в історії України та найбільшого міжнародного договору з третьою країною, коли-небудь укладеного ЄС мало би затвердити незворотність європейського курсу нашої держави. Зі сторони Євросоюзу УА, у разі підписання, мала б виступати як заслужена винагорода за прагнення до тіснішого зближення та спільну 20-річну працю. Проте у цей момент ЄС поставив її підписання у залежність від внутрішньополітичних кроків в Україні.

Водночас активізується зовнішньополітична діяльність Росії щодо України, і на тлі невпевненої позиції Євросоюзу напівофіційними та напівпрозорими методами їй вдається схилити тогочасну владу в особі В. Януковича до підтримки альтернативного інтеграційного проекту, спрямованого на реанімацію Радянського Союзу. У дисертації з'ясовано, що позиція Брюсселя у конфлікті між непослідовною політикою офіційного Києва щодо європейського курсу та, навпроти, виразною підтримкою ідей євроінтеграції частиною населення держави, що стали тригером до безпрецедентних подій в історії України – “Євромайдану” кінця 2013 – початку 2014 рр., відіграла ключову роль для утвердження нової української влади, європейського курсу та дозволила Євросоюзу зміцнити свої позиції та міжнародній арені.

В рамках вивчення потенціалу впливу країн-членів ЄС на інтеграційні перспективи виявлено, що з-поміж держав Європи у ставленні щодо інтеграції України вирізняються “друзі” (до “українофілів” у ЄС відносяться країни Балтії, Північноєвропейські країни, Велика Британія, Польща, Кіпр та Мальта), “лояльні” держави (Балканські країни, Німеччина, Франція, Ірландія, Іспанія, Італія, Португалія, Румунія) та “противники” (Греція, Австрія, Чехія, Угорщина, Нідерланди). В останні роки спостерігалась ситуація наростання конфліктності між старими та новими членами ЄС. Зокрема, нові суб’єкти євроспільноти виступають за подальше розширення Євросоюзу в східному та південному напрямках, попри, в основному, негативну позицію стосовно цього питання старих членів ЄС. Проте найбільша небезпека для європейської перспективи України полягає у ній самій, позаяк члени ЄС зацікавлені, щоб країни Європейського сусідства, куди входить і Україна, були територією безпеки і стабільності, де економіки і бізнеси мають усі можливості для зростання.

У **Висновках** наведено теоретичні узагальнення основних положень і результатів дисертаційного дослідження та подано рекомендації для органів виконавчої влади України для покращання стосунків з ЄС.

Дослідження розвитку відносин Європейського Союзу та України упродовж двадцяти років з часу їх започаткування, проведене на широкій джерельній основі й із застосуванням сучасних методологічних засад, дозволяє впевнено стверджувати про еволюцію двосторонніх стосунків, яка відбувається в умовах глобалізації, поглиблення регіональних інтеграційних процесів, формування нової моделі міжнародних відносин.

Встановлено, що відносини ЄС з Україною набули особливої інтенсивності після Помаранчевої революції та Євромайдану, а також перебували у постійній залежності від зовнішньополітичного контексту, позицій провідних гравців на міжнародній арені (США та РФ). Ці положення відображені в авторській концепції періодизації, запропонованій дисертанткою.

Показано, що весь спектр відносин між ЄС та Україною підпорядковувався політичній складовій. Відносини з Євросоюзом Україна за інерцією, успадкованою від радянської зовнішньої політики, котра формувалася в умовах жорсткої дихотомії світу в часи “холодної війни”, розцінює з позицій “zero-win game”, тобто як такі, в яких одна сторона неминуче програє. Натомість вихідним принципом сучасної

міжнародної політики є принцип “win-win game” – взаємовідносин, де вигоду отримують обидві сторони.

Ще одна з пасток нерозуміння полягає у тому, що ЄС, вибудовуючи свою зовнішню політику, користується виключно прагматичними розрахунками, у той час як Україна схильна ідеалізувати Європейський Союз, сприймаючи як кінцеву мету своїх відносин членство, а не розбудову держави та громадянського суспільства на засадах демократизму.

Внутрішні перетворення в Україні також здійснювались повільно і суперечливо, що стримувало країни ЄС від динамічнішого співробітництва, створювало додаткові ризики.

Дисертанткою обґрунтовано висновок, що європейська політика має довготривалий і системний характер; вона не може бути здійснена водночас, будь-яким одноактним заходом, що завершується досягненням тієї чи іншої (навіть найбільш фундаментальної) мети, насамперед тому, що європейський простір має динамічний характер і змінюється у відповідності до тенденцій світової соціокультурної динаміки, інтересів країн Європи.

Доведено, що Україна позиціонується Євросоюзом у якості однієї із ключових держав Східної Європи, вона отримує значну фінансову допомогу в рамках програм PHARE і TACIS. Європейський Союз видав більше 30 документів, що стосуються України; від Угоди про заснування представництва Комісії Європейських Співтовариств в Україні (1993), що започаткувала двосторонні відносини, Угоди про партнерство та співробітництво, підписаної у 1994 році з Україною першою з-посеред пострадянських країн і залишалася базовою до 2014 року, до безпрецедентної в історії ЄС Угоди про асоціацію та ЗВТ з Україною. Вагоме значення мають галузеві угоди (Угода про співпрацю у сфері цивільної супутникової навігації; Угода про певні аспекти авіаційного обслуговування; Угода про співпрацю в галузі науки і техніки; Угода про створення бази для участі України у заходах ЄС із урегулювання кризових ситуацій; Угоди про спрощення візового режиму та реадмісію; Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі та інші). Незважаючи на всю складність і неоднорідність поступу України до ЄС зберігається позитивна динаміка. Пошуки відповідного формату стосунків поза членством привели до появи Європейської політики сусідства та Східного партнерства.

У становленні інституалізації взаємин між Євросоюзом та Україною першочергова роль належить вищим політичним органам наднаціонального утворення, які виступають від імені усіх 28 країн-членів – Президенту Європейської Комісії, Європарламенту, Главі зовнішньополітичного відомства ЄС, а також органам співпраці – Раді та Комітету з питань співробітництва між ЄС та Україною і регулярним Самітам Україна–ЄС.

У результаті дослідження показано, що з розвитком Європейського Союзу як самостійного утворення, ускладнювалися його зміст (від економічного, фінансового до політичного та культурно-цивілізаційного об'єднання) і структура та зростали вимоги до країн-партнерів, у тому числі, України. Показано взаємовплив двох сторін: “м'якої сили” ЄС на внутрішні трансформації, процеси демократизації та

утвердження європейських цінностей в нашій країні та України на формування зовнішньополітичного курсу Євросоюзу.

У той же час говорити про певність позиції ЄС щодо України не доводиться: остаточно стратегія Унії не сформована, відсутній консенсус з цього питання як серед країн-членів, так і на рівні суспільств та владних еліт.

Європейський Союз очікує від України чіткого бачення, а головне – конкретних цілеспрямованих дій на шляху модернізації держави та економічної інтеграції. У цій ситуації нашій державі слід дистанціюватися від спекуляцій щодо європейської інтеграції та від проєвропейської риторики та фразеології (так званої “декларативної інтеграції”) рухатися до реальних справ, доцільно зменшувати “моральний тиск” щодо надання перспективи членства в Унії та активізувати системне впровадження економічних реформ.

Досвід двох революцій в Україні свідчить про те, що революційним шляхом неможливо ані прийти “в Європу”, ані збудувати “Європу” у собі, якщо “Європу” прирівнювати до Європейського Союзу. ЄС – це бюрократична структура та єдиним реальним сигналом, який він сприймає – є імплементація реформ.

На сьогоднішній момент триває процедура передачі ратифікаційних грамот від країн-членів ЄС до Генерального секретаріату ЄС, що дозволить Угоді про асоціацію вступити в повну дію. Однак на цьому двостороння співпраця не завершується, Україна має далекосяжні плани щодо членства у ЄС, на часі – виконання Порядку денного Асоціації, імплементації положень, а також контролю за його виконанням.

Таким чином, відносини між ЄС та Україною на сучасному етапі відзначалися низкою досягнень в політико-правовій, економічній, гуманітарній та інших сферах, проте фактичний стан і рівень співробітництва не відповідає реальним потребам Української держави, що певним чином спричинилося до важкої внутрішньополітичної та соціальної кризи. З огляду на динамічність та поглиблення співпраці у глобальній системі геополітичних координат ХХІ ст. перед ЄС та Україною постають нові виклики і можливості співробітництва. Продовження вивчення відносин між ЄС та Україною в нових історичних обставинах стане тією науковою базою, що сприятиме розкриттю потенціалу для реалізації національних інтересів і забезпечення досягнення стратегічної мети України на входження в Європейський Союз.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ВИСНОВКИ ДИСЕРТАЦІЇ ВИКЛАДЕНІ У ПУБЛІКАЦІЯХ:

1. Юрчак М. Потенціал впливу Балканських країн на формування політики ЄС щодо України / М. Юрчак // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. – Вип. 13: присвячується 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – С. 163–170.

2. Юрчак М. Розвиток відносин Європейського союзу з Україною: зарубіжна історіографія проблеми / М. Юрчак // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник

наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. – Вип. 14. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – С. 316–331.

3. Юрчак М. Європейська інтеграція в умовах війни / М. Юрчак // Європейська інтеграція. Історія, сьогодні, перспективи: Міжнародна науково-практична конференція (м. Львів, 15–16 квітня 2015 р.) : тези доповідей та наукових есе / Громад. орг. “Інститут суспільних ініціатив”. – Львів, 2015. – С. 117–119.

4. Юрчак М. Перспективи участі ЄС у стабілізації політико-економічної ситуації в Україні / М. Юрчак // Особистість, суспільство, політика – 2015: Матер. міжнар. наук.-практ. конф. / За ред. С.Терепищого та ін. – Люблін: Видавництво наукове WSEI, 2015. – С. 159–163.

5. Юрчак М. 2013 рік у відносинах Європейського Союзу та України: рік великих сподівань, розчарувань та звершень / М. Юрчак // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. – Вип. 15. – Тернопіль : Вид-во: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. – С. 313–322.

6. Юрчак М. “Східне партнерство” ЄС для України: можливості вичерпано? / М. Юрчак // Актуальні проблеми зовнішньої політики України: Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених “Актуальні проблеми зовнішньої політики України”. – Чернівці, 20 листопада 2015 р. – С. 191–195.

7. Юрчак М. Вплив Помаранчевої революції на політику Європейського Союзу щодо України в 2004–2005 рр. / М. Юрчак // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. – Вип. 16. – Ч.1. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. – С. 118–125.

8. Юрчак М. Роль ЄС у врегулюванні Кримської кризи / М. Юрчак // Історія України: сучасні виклики: матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. – С. 162–172.

9. Юрчак М. Аксіологічний вимір відносин ЄС–Україна: 2013 р. / М. Юрчак // “Дні науки філософського факультету – 2015”, Міжн. наук. конф., 21–22 квітня 2015 р. : [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А. Є. Конверський [та ін.] – К. : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2015. – Ч. 10. – С. 85–87.

10. Юрчак М. 25 років співпраці: фактор НАТО у відносинах України та Європейського союзу / М. Юрчак // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. – Вип. 17: 25-й річниці Незалежності України присвячено. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. – С. 50–57.

11. Юрчак М. Роль Північноєвропейських країн у відносинах ЄС–Україна / М. Юрчак // Історія України: сучасні виклики: матеріали II Всеукраїнської наукової конференції. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. – С. 192–199.

12. Iurchak M. The impact of the Franco-German “core” of the EU on Ukraine’s integrational aspirations / Mariia Iurchak // The Caucasus : Economical And Social Analysis Journal Of Southern Caucasus. – 2016. – Volume 15. – Issue 05. – P.16–19.

13. Юрчак М. Российская историография отношений ЕС и Украины [Электронный ресурс] / М. Юрчак // Наука. Мысль. – 2016. – №10. – Режим доступа: wwenews.esrae.ru/47-588

АНОТАЦІЯ

Юрчак М. Б. Еволюція відносин ЄС-Україна у 1993-2014 рр.: історичний аспект. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.02 – всесвітня історія. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2016.

У дисертації здійснено комплексне дослідження розвитку відносин між Європейським Союзом та Україною від їх офіційного встановлення у 1993 р. до підписання Угоди про асоціацію у 2014 р. на основі широкого кола першочергово іноземних джерел та сучасній методологічній базі. Висвітлено історичні та геополітичні передумови формування відносин у 1990-х рр., виявлено основні етапи та їх договірно-правове й інституційне забезпечення у процесі міжнародного співробітництва. З'ясовано вплив Помаранчевої революції на інтенсифікацію двосторонніх взаємин, охарактеризовано можливості та особливості співпраці в існуючих форматах Європейської політики сусідства та Східного партнерства. Досліджено зміст та значення Угоди про асоціацію та ЗВТ між ЄС та Україною. У роботі висвітлено головні тенденції та ключові чинники розгортання діалогу Євросоюз–Україна під кутом історичної науки. Визначено потенціал впливу країн-членів ЄС на інтеграційні перспективи України.

Ключові слова: Європейський Союз, Україна, європейська інтеграція України, міжнародні відносини, розширення ЄС.

АННОТАЦИЯ

Юрчак М. Б. Эволюция отношений ЕС-Украина в 1993-2014 гг.: исторический аспект. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.02 – всемирная история. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2016.

В диссертации на основе широкого круга, в первую очередь, иностранных источников и на современной методологической базе осуществлено комплексное исследование развития отношений между Европейским Союзом и Украиной в период от их официального установления в 1993 г. до подписания Соглашения об ассоциации в 2014 г. Освещены исторические и геополитические предпосылки формирования отношений в 1990-х гг., выявлены основные этапы и их договорно-правовое и институциональное обеспечение в процессе международного сотрудничества. Выяснено влияние Оранжевой революции на интенсификацию двусторонних отношений, охарактеризованы возможности и особенности сотрудничества в существующих форматах Европейской политики соседства и Восточного партнерства. Исследовано содержание и значение Соглашения об ассоциации и ЗСТ между ЕС и Украиной. В работе раскрыты главные тенденции и ключевые факторы развертывания диалога Евросоюз-Украина под углом

исторической науки. Определен потенциал влияния стран-членов ЕС на интеграционные перспективы Украины.

Ключевые слова: Европейский Союз, Украина, европейская интеграция Украины, международные отношения, расширение ЕС.

SUMMARY

Iurchak M. B. The evolution of the EU-Ukraine relations in 1993-2014: historical aspect. – Manuscript.

Thesis for a Candidate degree in History, speciality – 70.00.02 – World History. – Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ternopil, 2016.

On the basis of a wide range of historic sources (primarily foreign), and contemporary methodology a comprehensive investigation of the development of relations between the European Union and Ukraine since their official establishment in 1993 till the signing of the Association Agreement in 2014 has been performed in the thesis.

The historiography, source base, scientific and methodological basis of studying of modern level of cooperation between the EU and Ukraine in the context of global geopolitics are systematized and analyzed. Characteristic of the conceptual-categorical apparatus is conducted and forming of the concept of “European integration of Ukraine” has been described.

Thesis provides a new perspective on the evolution of the EU relations with Ukraine in the context of complicating the essence and evolution of the EU itself. A vision of their place and role in world politics has been outlined.

The author's concept of periodization of the studied period of cooperation, which consists of six conditional stages filled with the unique meaning has been justified. The evolution of relations with the EU on partnership and cooperation to Association has been grounded.

The impact of domestic transformation and foreign policy of the both parties, international factors, and leading countries on the formation of relations between the European Union and Ukraine in the contemporary historical situation have been shown.

Historical and geopolitical background and specific positive and negative factors of formation of bilateral relations in the 1990-s' are illuminated, milestones and their legal and institutional support in the process of international cooperation are identified. The place of Ukraine in new structure of the external relations of the EU in the dynamics of its expansion has been described, as well as evolution of principles of the EU's foreign affairs due to growing role of Kyiv on international arena.

The influence of the soft power of the EU on internal transformation and processes of democratization in Ukraine, on one side, and influence of Ukraine on forming international politics of the European Union, on the other side, have been identified

It was found the influence of the Orange revolution on the intensification of bilateral relations, capabilities and features of cooperation in the existing formats of the European neighbourhood policy and the Eastern partnership have been characterized. The sense and importance of the Association Agreement and Free Trade Zone between the EU and Ukraine have been investigated. The role of Brussels in the conflict between the inconsistent policy of official Kyiv on the European course and population's support of the

ideas of European integration of the state in 2013-2014 has been revealed. The work reveals the main trends and key factors in the deployment of the dialogue the EU–Ukraine under the angle of historical science. The perception of Ukraine' integrational aspirations in Europe and potential influence of the countries-members of EU on the integration perspectives, as well as opportunities of its using to achieve the strategic goal of joining the European Union is determined. The difficulties, which hindered the deepening of cooperation in various fields have been revealed. The prospects of further cooperation of Ukraine with the EU and research on the designated topic have been outlined.

Key words: European Union, Ukraine, European integration of Ukraine, international relations, the EU's extension.

Підписано до друку 25.11.2016 р.

Формат 60x84/16.

Папір друк. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим. Зам. № 11/16/2-2

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"

46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,

Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до державного реєстру видавців, виготівників

і розповсюджувачів видавничої продукції

серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.

ФО Осадца Ю.В.